

VIAPORI 1906

PAAVO RINTALA

SAGA
EGMONT

VIAPORI 1906

PAAVO RINTALA

Paavo Rintala

Viapori 1906

SAGA Egmont

Viapori 1906

Cover image: Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 1972, 2020 Paavo Rintala and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726547054

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

MISA JA VALJA,
VANJA JA SERGEI,
TEILLE.

»Hän käytti omituista sanaa: toverit.
Miksei hän sanonut veljet, bratzy'
niin kuin sotilaan kuuluu.
Kun kapteeni Smirnov kohotti sapelinsa,
hän ilmeisesti tahtoi puhua.
Rummutus hukutti hänen muut sanansa.
Vai kuulitteko te enempi?
Siihen, missä minä seisoin,
kuului vain se 'toverit'.
Outoa. Hänhän tahtoi puhutella sotilaita.
Sitten yhteislaukaus.
Niin hän ja ne muut kuusi hänen kanssaan
sosialistisine unelmineen
hävisivät sinne mistä olivat tulleetkin:
Venäjänmaan arojen rannattomaan avaruuteen.»
Teloitusta valvonut sotilaslääkäri.

Ensimmäinen päivä suomessa

1

Pietarin — Helsingin yöpikajuna oli sivuuttanut Riihimäen ja lähestyi 40 kilometrin tuntivauhdilla Helsinkiä. I luokan makuuvaunu oli hiljainen, oli kuuma ja käytävällä pölyistä. Illalla Suomen asemalta lähdettäessä koko vaunu oli täynnä. Heidän osastossaan matkusti joku Pietarissa asioiva liikemies. Saksalais-suomalainen. Tai suomalais-ruotsalainen. Tai juutalainen. Mene tiedä. He yrittivät puheisiin tämän kanssa. Tuloksetta. Mies ei alentunut puhumaan venäjää nuorten luutnanttien kanssa. Hän vastaili välillä ruotsiksi, välillä saksaksi lyhyesti ja kuivalla äänellä. Aamuvarhaisella tultiin Viipuriin. Vaunu tyhjeni. Juna kolisteli suomalaisen vitikkomaiseman halki, ja sitä mukaa kuin aurinko yleni, vaunuosasto muuttui uneliaammaksi ja pölyisemmäksi. Ne kolme muuta, jotka vielä Viipurista lähdettäessä olivat äänessä ja liikkuivat käytävällä, olivat menneet osastoihinsa.

Kohanski oli nukahtanut. Hänen toverinsa Arkadi Emeljanov tuijotti ikkunaan.

Hentoa koivikkoa vilisi silmissä.

Luutnantti havahtui. Hän huomasi hyräilevänsä Berjozkaa. Koivikon lävitse muistumissa vilahteli kuvia koulun viimeisiltä päiviltä. Viimeiset ammunnat. Eversti. Ja kenraali. Hevosen selässä. Kenraalin paatoksellinen ääni: »Hyvät herrat, Mantšurian verta vaativissa taisteluissa ovat tykistökoulun kasvatit hankkineet kaikkien aselajien kiitollisuuden... toivotan teille menestystä.» Ahkerr'uus'n'lomme! »Marssikolonnaan, raviahm'ars'ars!»

Kavioiden kopinaa, tykkilavettien pyörät natisevat, lavetit ja valurauta. Äänet hukkuvat lauluun.

— Näin minä koivun... ja koivu oli kaunis ja hento, Kohanski, luutnantti Jevgeni Kohanski, nouskaa helkkarissa ylös siitä!

— Joko tämä on Helsinki?

— Ei tämä mitään Helsinkiä ole, muttei silti tarvitse koko päivää nukkua. Kuule, mikähän äijä se oli joka jäi pois Viipurissa, mitä kauppaa sekin puuhailee. Mitä kauemmin Kaukoidässä tapellaan sitä paremmin kaupat sujuu. Joku Viipurin juutalainen. Treugolnik. Se puhui Treugolnikista. Vievät kalosseja Mantšuriaan!

— Kuule, mene käytävään pitämään monologejas,' minä jatkan palvelusta ja nukun, herätä sitten kun ollaan Helsingissä.

— Portupeiijajunkkari Kohanski vaan koisii. Matkalla elämänsä ensimmäiseen vakanssiin. Minä en voi matkustaa kuorsaamalla. Mihailovin tykistökoulun kurssi juuri nyt lähestymässä ensi vakanssipaiikkojaan. Ympäri keisarikuntaa. Sevastopol. Ossoved. Kronstadt. Varsova. Kohanski menee Viaporiin ja kuorsaa.

— Jos kerta on vietetty juhlailla ja läksiäiset.

— Ei voinut hän liittää sanoja yhteen ja tuskin osasi ne murteetta ääntää, mutta ruutiputken kaksinkertaisen hän osasi jo koota ja purkaa.

Mutta ruutiputken kaksinkertaisen, ei helkkari, täytyy kai ruveta kokoamaan kamppeita, kohta tullaan Helsinkiin. Katso nyt miten tylsää maisemaa: kalliota ja vitikkoja. Minä koetin jututtaa tuota naapurihytin miestä. Tupakoitiin käytävässä. Toinen kontaktinotto suomalaiseen. Tai ensimmäinen. Se hyttikaveri oli kansainvälinen liikemies. Minä yritin venäjäksi. Ei. Ranskaksi. Ei. No kuinka sitten. Ruotsi. Suomi. Mies tulee Pietarista ja ruotsi, suomi. Kaikki

muu ei. En käsitä. Ynseitä ihmisiä. Jos minä olisin ollut joku ponsari, tai juutalainen, minä käsittäisin, että minun kanssa ei haluta puhua. Mutta minulla on univormu päällä. Jokaisen luulisi käsittävän, että tällainen tykistömies, Suomeen vielä palvelukseen menevä, ei varmasti ole ponsari.

Kohanski nousi istumaan, kaatoi selttterivettä lasiin ja joi pienin kulauksin, ettei läikyttäisi. — Sinä et näe tilannetta. Hänen silmissä me ollaan miehittäjiä.

— Mikä miehittäjä minä olen. Kai sen olisi pitänyt se nähdä eikä hokea vain, että ei venäjää, ei ranskaa, että puhuu vain suomea tai ruotsia.

— Sinulla on univormu, se edustaa Venäjän sotilasmahtia, siitä me ei päästä mihinkään. Miehittäjiä me tässä maassa ollaan. Tiedänhän minä, mitä isä on kertonut. Se palveli kauan Hämeenlinnassa.

— Luuletsä etten minä sitä tiedä.

— Mitäs penäät sitten.

— Minä olisin tahtonut jutella. Ei kai sitä aina tarvitse pitää mielessä kuka kukin on. Selvä se, että Keisarikunta-Venäjää pitää koossa sotilasmahti eikä mikään äitivenäjä-tunne. Mutta. Niin... Arkadi Emeljanov istahti toverinsa viereen: — Onhan se jännää, hän huokasi.

Kohanski sytytti paperossin.

— Mikä?

— Suomi. Silta vapauden ja tyrannian välillä. Arkadi nousi seisomaan ja katseli ikkunasta.

— Tästä alkaa länsimailma. Vapaus.

Juna kolisi pienen sillan yli. He näkivät joen, ja Kohanski osoitti sitä: — Siinä on sinulle rajajoki.

— Ajattele nyt: jos meidän anomukset olisi hylätty, oltaisiin jouduttu johonkin kenttätykistörykmenttiin Sisä-Venäjälle tai Puolaan tai Kaukasiaan. Seisovaan veteen. Gogolin maailmaan. Klassiseen upseerielämään. Viapori on

sentään toista. Suomi on lähempänä länttä. Helsingissä kuohuu. Ollaan vapauden tuntumassa, Emeljanov puhui.

— Upseerielämästä minä olen tehnyt laskelmia, jos maltat kuunnella kuivaa puhetta. Laskeskelin vähän, millaiseen summaan menot nousevat. Palkka on 55 ruplaa kuussa. Paljonkohan meiltä peritään asunnon vuokraa? Ruokamenot ovat joka tapauksessa rupla per päivä.

Laskeskelin, että pyykki, siivousmenot, valaistus ja lämpö ja tee ja sokeri tekee 9—10 ruplaa, vaikka kuinka koettaisi elää. Menot on yli 40 ruplaa. Vuokraa ei tiedetä.

— Älä laske ääneen. Minä puhuin vapaudesta.

— Käteen ei jää monta kopeekkaa sinun vapauttasi varten. Täytyy kai sitä varusteitakin ostaa.

— On kuitenkin hyvä, ettei me olla ratsuväessä: ei ole ratsupalvelijaa eikä hevosta ja hevosen rehuja maksettavana.

— Ratsupalvelijan rehuja, Kohanski katsoi toveriaan ja molemmat nauroivat. — Ja entä jos olisit kaartissa: palvelijan ylläpito, viikoittaiset kaartinupseereiden kemut, edustusmenot.

— Sitä sinun ei tarvitse huokailla, Emeljanov vakavoitui.

— Jos minulla olisi niin paljon rahaa, että voisin palvella henkikaartissa, tiedätkö, minä en olisi ryhtynyt lainkaan sotilaaksi, tai viimeistään tänä kesänä olisin ottanut eron ja matkustanut Eurooppaan, näkemään maailmaa.

Konduktööri meni käytävässä ohi ja äänteli sarjan nimiä, viimeisenä oli Helsinki. Emeljanov koetti kysyä, milloin tultaisiin perille. Konduktööri ei ollut kuulevinaan. Kolme muuta matkustajaa kokosi tavaroitaan käytävään.

— Pane kuule sinäkin touhuksi, Kohanski hoputti.

Arkadi Emeljanov harrasti valokuvausta. Kun hän kantoi tavaransa käytävään, niitä kertyi niin että suomalaiset katselivat.

— Tämä on sitä upseerielämän ihanuutta.

— Älä vielä leiki. Jos Viaporissa on läheskään samanlaista kuin Aleksander Kuprinin kirjassa, siitä on kuule leikki pois, herra portupeiijajunkkari Kohanski. Upseeristo juopporatteja; kenraalista alkaen kurkkua myöten velkaantuneet Helsingin juutalaisille; ei muita harrastuksia kuin skruuvi ja lotto, ei muuta palvelusta kuin päivystäminen. Ja upseereitten rouvat sitten: intrigejä, juoruja, kuudennen luokan romaaneista otettuja rakkaussuhteita.

— Ensinnäkään ei Helsingissä eikä koko Suomessa taida olla niin paljon juutalaisia, että Viaporin varusväki voisi velkaantua kurkkua myöten. Isä kertoi ihmeissään: kumma maa, ei juuri juutalaisia, ei ainakaan Hämeenlinnassa.

Juna liukui hiljaa viimeisten vaihteiden yli. Kuului, miten pyörät lonksahtivat vaihteella. Emeljanov keräsi tavaroita kainaloihin ja molempiin käsiin.

— Ei tule mitään, minä menen alas ja otan vastaan, Kohanski sanoi. Hän laskeutui alimmalle portaalle ja toinen jalka laiturilla otti vastaan Emeljanovin tavaroita.

— Anna tänne se taiteilijan palettiteline.

— Tämä on tekniikan kolmijalka eikä palettiteline.

— Tänne vaan.

— Tämäkö se nyt on matkanpää. Rakentavat. Graniitista, perhana.

Asemasantarmi huomasi nuorten upseereiden matkatavarat, hän viittoili kantajaa ja tuli kohti.

— Onko junanvaihto, teidän jalosukuisuutenne?

— Perillä ollaan. Viapori, Kohanski sanoi.

Asemasantarmi puhui jotakin suomeksi kantajalle, hän puhui huutamalla. Kantaja tuli auttamaan.

— Ei tätä. Emeljanov otti itse valokuvauskoneen kolmijalan.

He katsoivat graniittia eivätkä huomanneet vanhaa jalkaväen everstiä ennen kuin tämä oli kohdalla. He

tervehtivät.

— Hei, mitä kummaa. Ei ollut huomaavinaan. Eikö Suomen Suuriruhtinaskunnassa tervehditä, Emeljanov ihmetteli.

— Tuo ei ollut oikea eversti, heitä saatteleva asemasantarmi valisti. — Niitä suomalaisia. Kun yksiköt lopetettiin, hallitsija armossaan antoi niille oikeuden käyttää virkapukua. Näkeehän sen.

— Hallitsija armossaan, niin, Emeljanov toisti.

He kulkivat hallien läpi. Emeljanov katseli kattoon.

— Hallitsija armossaan, mutta onpa kiveä, on.

Aseman edessä oli ajureita. Lehtipoika heilutti lehteä, huuteli. Santarmi kivahti pojalle ja vinkkasi ajurille. Kun matkatavaroita nosteltiin vossikkaan, Emeljanov katseli ympärilleen.

— Ensivaikutelma. Tämä on hieno paikka, hän istahti Kohanskin viereen. Hevonen lähti kevyttä ravia.

— Ei niin kuumaa kuin junassa, Kohanski sanoi.

He ajoivat kaupungin läpi merenrantaan ja laiturille. Siinä oli pieni laiva. Piipusta nousi ohutta mustaa savua siniselle taivaalle. Seder. Laivasillan laiturin puolella seisoj merimies purkki kädessä kuin almua pyytäen. Kohanski työnsi purkkiin kolme kolikkoa, mutta merimies puhumatta osoitti purkkikädellään Emeljanovin matkatavaroita ja ojensi purkkia uudelleen Kohanskin eteen. Emeljanov purskahti nauruun.

— Ole tarkkana, ettei sinua puijata.

Ajuri kantoi tavarat konehuoneen ja hyttien väliseen tilaan. Kohanski työnsi purkkiin lisää lantteja. Kun matruusi nyökkäsi, he menivät laivaan.

— Suomen Suuriruhtinaskuntaa, täällä ei everstit vastaa tervehdykseen ja matruusit on mykkiä, mutta katsos kun on taloja torinvarsi täynnä.

Peräkannella istui kapteeni, jolla oli pitkät viikset. He tervehtivät. Kapteeni ei vastannut. Hän nojasi selkäänsä tuoliin, näytti tekevän nukkumista.

— Kuluu paljon vahaa päivässä, kun pitää noin pitkät viiksenkärjet kunnossa.

— Hiljaa, se voi kuulla.

Laivan kello soitti. He menivät katsomaan, miten matruusit nostivat laiturisillan kannelle ja alkoivat irrottaa köysiä.

Nuori nainen juoksi laivaa kohti. Hän heilutti päivänvarjolla matruuseille. Hänen perässään tuli santarmisotilas kädet täynnä kasseja. Matruusit eivät huomanneet.

— Hei, odottakaa, Emeljanov sanoi. — Nuo tulee mukaan.

Silta työnnettiin uudelleen laituriin.

— Kiitos, nainen henkäisi. Santarmisotamies tuli perässä. Nainen huomasi pitkäviiksisen kapteenin.

— Kapteeni Kušmin, nainen miltei huusi, meni kapteenin luokse ja alkoi kiivaasti selittää jotakin. Kohanski ja Emeljanov eivät kuulleet. Laiva irtaantui laiturista. Naista saatellut santarmi asetteli laukut heidän tavaroittensa viereen ja meni seisomaan naisen taakse.

— No mitä sinä, kapteeni kiljaisi.

Santarmi otti tervehdysasennon.

— On käsketty, teidän jalosukuisuutenne.

— Mene pois.

— Kun on käsketty, teidän jalosukuisuutenne.

— Neiti on pataljoonan komentajan eversti Morziskin tytär, käsitätkö. Ei tarvitse vahtia. Ei hän mereen hyppää. Viaporissa viet paperisi santarmiosaston päällikölle. Jätä meidät, veikkoseni.

— On käsketty vartioida, viedä varmasti vartioituna, teidän jalosukuisuutenne.

— En jaksa katsella sinua siinä änkyttämässä, pois pois. Olen itsekin menossa Viaporiin. Luuletko, että me ryhdymme neidin kanssa uimaan, kapteeni Kušmin puhui kovennettua.

— Käskestä. Ratsumestarille, santarmisotamies sanoi ja tuli alas. Hän tervehti Kohanskia ja Emeljanovia, nojasi selkäänsä kaiteeseen ja kääri sätkää. Hän oli tuohtunut, vilkuili yhä tyttöä ja kapteenia.

— Taitaa olla vaarallista nuorisoa, kun pitää koko ajan vartioituna kuljettaa, Emeljanov sanoi. Sotamies sylkäisi tupakkaa kannelle, eikä tajunnut Emeljanovin naurua.

— Pietarista. Karkotus. Lakko. Kaikki lakkoilevat. Herrasväen neitien lakko. Minut haukutaan. Mitä tästä tulee kun neiditkin lakkoilee.

— Hyvinhän se menee, jos kaikki lakkolaiset karkotetaan, Emeljanov yritti. Kohanski tuuppasi käteen ja osoitti merelle.

— Katso, laivastoa!

— Miinaristeilijöitä. Tuo niemi on se laivastoasema, kartan mukaan. Katajanokka.

— Olisipa kiikari, nähtäisiin nimet.

— Yksi on ainakin Finn ja toinen on Emir Buharski, mutta mikä on tuo kolmas, ei saa selvää, Kohanski tiiraili.

— Hei, se nousee merestä, Viapori, Emeljanov innostui. He näkivät saariryhmän täynnä harmaata kiveä. Kivet kasvoivat meressä. Niiden yläpuolelle nousi vain yksi rakennus, vihreäkupolinen katedraali, suurin ja korkein kupoli keskellä ja neljä sen ympärillä. Laiva lähestyi, linnakkeiden muurit suurenivat silmissä. Laiturissa oli kaksi laivaa. Rannalla niiden lähellä liikkui ihmispisteitä.

— Katso tarkkaan nyt, Jevgeni, tuolla sinä tulet viettämään ensimmäiset upseerivuotesi. Ja vanhenet noitten muurien sisällä everstiksi asti. Terveellinen meri-ilmasto.

Kohanski ei vastannut. Hän osoitti laiturissa olevia laivoja.

— Toisen nimi on Pommi ja toisen Menestys. Miksi matruusit seisoskelevat kannella pyhäpuvut päällä kesken palveluksen?

— Sinä et vieläkään tajua, että me ollaan Suomen Suuriruhtinaskunnassa.

Seder kiinnitettiin laituriiin. He harppasivat ensimmäisinä maihin.

— Ei tämä tästä käsin näytä yhtään jylhältä. Puita ja maata ja nurmea. Viapori, Pohjolan Gibraltar, ei semmoiseen sovi vihreä nurmikko. Pitäisi olla pelkkää harmaata kalliota, myrskyävän meren hiomaa, Emeljanov puheli. Kohanski veti häntä käsivarresta sivummalle. Laivaa lähestyi tukeva eversti ja huiskutti tytölle.

— Zina, hyvä lapsi.

— Sinä sait isä telegrammin, tyttö huusi, juoksi everstin syliin ja nyyhkytti siinä.

Matruusit kantoivat tavaroita laiturille. Pitkäviiksinen kapteeni meni everstin ja tytön luokse.

— Minä ymmärrän, lapsikulta, ei se ole niin pahaa miltä nyt tuntuu, eversti lohdutteli. Kapteeni tuli nuorten miesten luo.

— Tervetuloa Viaporiin, herrat keltanokat. Me tulemme vielä tutustumaan. Seuratkaa, minä opastan teidät kortteeripaikkaanne.

— Meillä on tavarat vielä laivassa.

— Älkää huolehtiko, ne tiedetään tuoda teille Noakin arkkuun.

— Mihin?

— Asuntoonne, se on samalla Komendanttisaarella. Noakin arkku on meidän nuorison asuinpaikka.

Eversti irrotti tyttärensä käden ja tuli tervehtimään.

— Herrat on valinneet Viaporin. Tervetuloa. Linnoitustykistö on kunniakas aselaji. Ja tämä Viapori, historiaa joka nurkassa.

— Viapori, Emeljanov aloitti, muttei pystynyt jatkamaan, hän yski ja meni punaiseksi. Zina alkoi nauraa, silmät vielä kosteina äskeisistä tervehdyskyynelistä.

— Viaporin tykistö, hyvä juttu. Poiketkaa meille. Meillä on torstaisin teeilta, eversti sanoi.

He ehtivät kiittää juuri ja juuri. Eversti nyökkäsi hyvästiksi ja lähti tyttärensä kanssa valkoiseksi rapattua taloa kohti. Tytär kulki rinnalla ja selitti jotakin kiihkeästi.

He kulkivat kapteenin kanssa loivasti nousevaa hiekkatietä katedraalia kohti. Sen takaisella aukiolla juoksi sotilaita ja aliupseereita.

Kuului kimeitä huutoja. Sulkeisharjoitukset. Kapteeni puisteli päätään ja hymyili. Katedraalin kellot alkoivat soida, hitaasti.

— Tuolla kentän takana, tuo iso pitkä rakennus. Siinä se on. Noakin arkku. Nimi ei ole meidän keksimä vaan ruotsalaisten. Siellä neuvotaan, missä ilmoittaudutte. Teille on huoneet. Peseytykää kunnolla ja levätkää rauhassa matkan päälle. Tekö maalaatte tauluja?

— Ei, se on minun, minä harrastan valokuvausta.

— Hyvä. Ensimmäinen tilaus. Minusta saatte mallin. Teette minusta persoonallisen kuvan ja levitätte sitä Helsingin seurapiirikaunottarille. Onko käsky ymmärretty, kapteeni sanoi. Emeljanov purskahti nauruun. Kapteeni yhtyi.

— Ne on sielunkellot, Kohanski sanoi.

— Mitä sinä puhut.

— Vainajaa siunataan, Kohanski sanoi. — Siunaus on juuri päättynyt, kellot soi, mennään tästä pois, sieltä kannetaan kohta arkkua.

— Arkkuja, kapteeni sanoi. Kahdeksan kappaletta. Miinakomppanian miehiä. Pahaa tyrimistä. Kyt kivät sytytyksen väärin. Ai että nyt niitä siunataan.

Kapteenille tuli kiire, hän aikoi lähteä, muttei ennättänyt. Kirkon ovet aukesivat ja sisältä tulvi soittoa ulos. Äänten perässä käveli lihavia pitkäpartaisia pappeja suut auki. Lauloivat. Ja pappien perässä kahdeksan arkkua, kaksi rinnan. Kulkue oli menossa kirkosta rantaan, laituria kohti.

He menivät tien sivuun ja yrittivät olla poissa tilanteesta, kun laulavat papit ja sotamiesten kantamat arkut sivuuttivat heidät, mutta siihen tuli ihmisiä kirkosta ja siviiliasumusten näköisestä puutalorykelmästä. He eivät päässeet enää pois.

Arkkujen perässä käveli ryhmä korkeita upseereita, kaksi kenraalia ja everstejä. Ja näiden jäljessä yhä upseereita. Etumaisina kulkevat upseerit olivat vakavia; perässä tulevat puhelivat vilkkaasti ja ilmeistä näki, että he puhuivat jostakin aivan muusta kuin arkuista ja hautajaiskulkueen tilanteesta.

Siinä menivät Viaporin komendantti kenraali Kaigorodov ja linnoitustykistön komentaja kenraali Ageev upseereineen.

Kohanski ja Emeljanov seisoivat tervehdykseen jäykistyneinä. He eivät laskeneet kättä kunnianteosta, vaikka arkut olivat jo menneet, vaan odottivat kenraaleita. Arkkujen perässä tuleva Kaigorodov vilkaisi heihin ja heilautti kättään otsan liepeillä kuin olisi hätistellyt hyttysiä kasvoiltaan. Kenraali Ageev ei edes huomannut, hän sanoi jotakin olkansa yli perässä tuleville ja nämä hiljensivät puhettaan.

Arkut vietiin Menestyksen kannelle. Kunniajoukkue marssi perässä. Papit ja soittokunta ohjattiin Pommilaivaan. Laiturilla laivojen luona oli ruuhka.

Kapteeni Kušmin oli lähtenyt. Emeljanov ja Kohanski liittyivät kulkueen perässä tungeksivaan uteliaiden joukkoon ja tulivat laiturille. Kenraali Kaigorodov erosi joukosta ja lähti kävelemään vanhoja puita kohti, joiden alla Emeljanov ja Kohanski seisoivat. Toinen kenraali, tykistönkomentaja, seurasi. Perässä tuli joku adjutantti.

Pojat pelästyivät.

Upseerit tulivat kohti, samojen puiden siimekseen.

— Teidän ylhäisyytenne, luutnantti Emeljanov, esittäydyn palvelukseen astumisen johdosta, Emeljanov selitti asennossa. Komendantti kaivoi taskusta paperossin, vei sen suuhun ja vasta tikkuja etsiessään vilkaisi Emeljanoviin. Tervehdyksestä piittaamatta hän kääntyi paperossi suussa kenraali Ageeviin ja nauroi.

— Katsokaa, Aleksei Petrovitš, millaisia sulhasia. Juuri sopivia teidän tyttärille, ja komendantti nauroi vihaisesti.

Kenraali Ageev vilkaisi heitä ystävällisesti, nyökkäsi.

— Tervetuloa, hyvät herrat.

Adjutantti tuli Kaigorodovin eteen.

— Arkut on kannella teidän ylhäisyytenne.

— Tiedän, tiedän, kenraali polkaisi tupakan ja lähti, tykistönkenraali seurasi.

— Älkää pelästykö, hautajaiset on sekoittaneet ukon päivärytmiikan, Trifonov, adjutanttipahanen niin kuin näette, tervetuloa, tutustumme vielä tänään. Ja Trifonov juoksi kenraaleiden jälkeen.

He katsoivat kun upseeriryhmä nousi Menestyksen kannelle. Laivat irtosivat laiturista. Soittokunta puhalsi. Pommi seurasi vanavedessä.

— Miksei niitä haudata tänne, Kohanski kysyi vieressä seisovalta jalkaväen upseerilta.

— Ei ole tilaa, niin sanotaan. Miinamiehet, mereen ne pitäisi haudata, paremmin ne kuuluu laivastoon kuin jalkaväkeen. Tuletteko suoraan Pietarista?

- Tullaan. Illalla lähdettiin.
- Hienoa, yksi tuore kasku, olkaa hyvä.
- Mennään, Kohanski kiirehti.
- Hei te taidemaalari, tuore kasku, olkaa hyvä.

He lähtivät juoksemaan ja juoksivat kirkon viereen saakka. Siitä aukeni laaja kenttä. Sulkeinen jatkui. He kävelivät harjoitusalueen reunaa toisessa päässä näkyvää pitkää rakennusta kohti.

Noakin arkun kulmauksessa heitä vastaan tuli tykkimieheksikin iso ja tukeva mies. Hän kantoi kapaloitua lasta, varjeli tämän asentoa molemmin käsin ja lauloi lapselle:

— Aa aa Marjušaa, aa aa Marjušaa,
ruuaksi saadaan puuroa, puu roo aah.

Miehestä lähti heleä tenoriääni. Noin iso mies. Olisi luullut, että ääni oli vähintään bassobaritoni, mutta ei. Hän tervehti luutnantteja vasemmalla kädellä lauluaan keskeyttämättä.

Siinä meni Pikku-Saša.

2

Kuudennen patterin päällikkö kapteeni Sergei Vlasov

Nuoria upseereita on saapunut Pietarin sotakouluista. Minä sain tänään kaksi mihailovilaista. Toinen vilkas, eloisa poika, josta jo päältä näkee: helposti syttyvä, etsii suuria ihanteita. Viikset vielä untuvaiset. Harrastaa valokuvausta. Toinen hiljainen, jämerämpää tekoa.

He kävivät esittäytymässä. Olin juuri ottanut telineeseen talvimaiseman, sen joka esittää näkymää Komendanttisaaren rannasta etualalla hirsinen hevostalli, reki, ja sotamies viemässä hevosta talliin. Olin maalannut taulun kevättalvella. Minusta on tärkeätä ottaa katseltavaksi talvimaisemat sulan maan ja avoimen veden aikaan kun puussa on lehti ja maa vihreää. Sitä osaa suhtautua silloin talvikuviinsa vähempi mukana olevasti. Voi viimeistellä turhan talvitunteen pois.

Ilmoitin heille heti:

— Henkilökohtaisessa seurustelussa olen Sergei Feodorovits, näiden seinien sisällä kaikki virallisuudet lakkaavat, patterilla luonnollisesti jo armeijan järjestelmän takia noudatetaan muotoja.

He katselivat kiinnostuneesti maalauksiani ja varsinkin se vaalea poika kyseli kaikenlaista, nimenomaan taiteesta.

— Mitä upseerielämä on Viaporissa ilman harrastuksia, minä sanoin. Tämä on suljettu linnoitus. Jos ihmisellä ei ole harrastuksia, täällä rämettyy. Vain kortinpeluuta ja seurustelua. Mutta harrastus, se avaa ovet

Kruunuvuorenselän yli Helsinkiin. Niiden avulla voi solmia avartavia suhteita todelliseen elämään Helsingissä. Pelkät seurapiirit eivät ajan oloon riitä. Uskokaa minua, hyvät herrat. Etsikää itsellenne jokin suuri asia, jota voitte harrastaa.

— Eikö toverini valokuvaus käy harrastuksesta, se toinen sanoi, se tumma ja hiljainen, valokuvaajan vastapooli.

— Valokuvaus, miksei, mutta mitä se lopultakaan on. Tekniikkaa. Tyydyttääkö se ajan oloon. Onko se suuri asia. Kuva. Minä tarkoitin sellaisia kuin esimerkiksi musiikki tai kirjallisuus tai taidehistoria tai historiatiede tai rakennustaide. Täällä olisi loistava tilaisuus harrastaa rakennustaidetta ja taidehistoriaa.

— Teillä on maalaustaide, se tumma sanoi.

— Ei se ole enää harrastus. Parhaillaan Suomen Taiteilijaseura puuhaa näyttelyäni syyskaudeksi, minä sanoin.

— Minulle riittää toistaiseksi valokuvaus.

— Entä te, herra Kohanski?

— Minä harrastan tykistöä. Minulle se on se »suuri asia».

— Tykistöä, minä sanoin, kuinka sitä voi harrastaa.

Kunhan näette Viaporin linnoitustykistön. Tilanne on taas sama kuin Krimin sodan aattona. Putket vanhentuneita. Niissä ei ole harrastamista. Ne täytyisi räjäyttää pois ja tuoda uudet tilalle. Laivasto on taas edellä linnoitustykistöä. Oletetaan, että englantilaiset ja ranskalaiset tulevat tuohon Harmajalle niin kuin 1855 ja alkavat ampua, olemme yhtä avuttomassa tilanteessa kuin silloin. Saavat moukaroida tämän linnoituksen ettei jää kiveä kiven päälle. Meidän tuli ei yllä.

— Miten te suhtaudutte impressionismiin, herra kapteeni, se vaalea kysyi yllättäen.

— Liian radikaali suuntaus. En usko, että sillä on tulevaisuutta. Olen liberaali. En pidä liiallisesta

vallankumouksellisuudesta esiintyipä sitä taiteessa tai elämässä. Todellisuus kulkee aina siltä väliltä. Ranskalaiset taiteen vallankumoukselliset, impressionistit, pyrkivät hajottamaan kaiken alkutekijöihinsä. Kuten yhteiskunnalliset vallankumouksellisetkin. En usko, että kehitystä viedään eteenpäin kieltämällä muodot. Maalaustaiteessa kuin myös elämässä.

Minä muistan vieläkin ensimmäisen keskustelun. Sain kuvan, että luutnantti Emeljanov siirtyi nopeasti teemasta toiseen.

— Millainen on Helsinki, hän sanoi vastaukseksi välittämättä edes kuunnella mielipidettäni impressionismista.

— Missä mielessä, en ymmärrä kysymystä.

— Esimerkiksi Pietarin henkiseen ja yhteiskunnalliseen elämään verrattuna, hän täydensi ja hänen toverinsa lisäsi ivallisesti: — Helsingin harrastuksellinen ilmapiiri.

Herrasmies ei ota vastaan ironian piikkejä, jotka eivät sovi tilanteeseen. Niinpä koetin selittää heille vakavasti:

— Helsingin ja Pietarin ero on huimaava. En tarkoita arkkitehtuuria. Henkinen ja yhteiskunnallinen ilmapiiri on täällä eurooppalainen. Ja se johtuu tietysti siitä, että Helsingissä kuten muuallakin Euroopassa on jo kauan ollut olemassa itsenäinen ja voimakas porvaristo ja keskiluokka. Huomautan herroille, että täällä Suomessa on toiminut aina, jo ruotsinvallan aikana, valtiopäivät.

Talonpoikaissäätty, porvaristo, pappissäätty ja aatelisto. Meillä Pietarissa vasta nyt suostutaan edes keskustelemaan valtakunnanduumasta. Ero on huimaava. Te ette käsitä sitä ennen kuin olette ollut pari vuotta täällä ja oppinut tuntemaan Helsingin. Tietysti jos teillä on ruhtinaallinen omaisuus, Pietari tarjoaa loisteliaammat kulissit sen tuhlaamiseen.

— Emme me huvielämästä, Kohanski sanoi.

Ja taas eloisa luutnantti Emeljanov hyppäsi keskustelusta.

— Ette siis usko, että valokuvalla voisi olla mitään tekemistä todellisen taiteen kanssa, joskuskaan? hän kysyi.

— En ole profeetta, minä sanoin, ei ainakaan teidän elinaikana, anteeksi, tarkoitin: edes teidän elinaikana.

— Mikä käsite: elinaika, mitä siihen sisältyy. Minä harrastan valokuvausta. Ja valokuva on realismia. Se ei pyri kilpailemaan maalaustaiteen kanssa. Se on imperfektisen tilanteen, jo tapahtuneen tilanteen taltioimista, ikuistamista. Yhteen sekunnin kymmenesosaan saattaa sisältyä sellainen kuin »meidän elinaika».

Hän katseli taulujani.

— Minä pidän töistä, herra kapteeni.

— Ei mitään herroittelua, johan pyysin, vain Sergei Feodorovits.

— Ei mutta ihan totta, hienoja töitä.

En nyt muista aivan tarkkaan.

Joka tapauksessa hän niitä ihasteli. Kohanski ei ilmaissut tunteitaan. Ensitapaamisemme ei ollut sen kummempi. Kerroin heille hiukan linnoituksen historiasta.

— Me käsitämme selvemmin Viaporin tämänhetkisen tilanteen ja merkityksen, jos tiedämme tähän johtaneen historian, minä aloin.

— Pohjolan Gibraltar, Keisarikunnan mahtiaseman valvoja Itämeren piirissä. Niin kuin oikea Gibraltar Britannian imperiumin valvoja Välimeren piirissä. »Ei sen kummempaa», Kohanski sanoi miltei tyyneästi. Minä en välittänyt huomautuksesta vaan jatkoin: — Ruotsi-Suomi menetti joskus 1721 Baltian maat, Inkerin, Karjalan maakunnan lähes kokonaan ja kappaleen Savoakin. Pietari Suuren Venäjältä tuli Itämeren piirin voimatekijä. Uuden poliittismaantieteellisen tilanteen takia Ruotsin oli rakennettava puolustuksensa. Sillä ei ollut mitään Pietarin

Venäjän suojaksi. Etelä-Ruotsissa oli Karlskrona, mutta mitä se auttoi. Pelkkä museo. Niin alettiin rakentaa Viaporina. Aluksi sen tarkoitus oli toimia kaleerilaivaston suojasatamana. Sellaisena se toimikin hyvin. Vasta myöhemmin alettiin näille kallioille rakentaa rannikkotykkistön linnoitusta. Ja sellaisena, linnoituksena, meren vartijana tällä saariryhmällä ei ole kertaakaan ollut mitään merkitystä. Ajatelkaa nyt, Suomen sota, koko linnoitus antautui, Krimin sota, täällä vain otettiin vastaan pommeja, omat tykit eivät kantaneet takaisin. Kunhan tutustutte tykkeihin, näette itse, mikä on nykytilanne.

— Tiedän, putkisto on 1877 vuosimallia. Sillä ei paljon toimita, jos laivat on panssaroituja niin kuin ovat ja jos niissä vielä on 12-tuumaiset tykit niin kuin niissä todella on, Kohanski sanoi.

— Viapori on osoittanut voimansa aina vain museona, museolinnoituksena, minä sanoin.

— Se sopii minulle, Emeljanov ilmoitti.

— Ruotsinvallan aikaan Viaporilla oli kyllä toinenkin merkitys ja paljon tärkeämpi kuin sotilaallinen. Te ette taida tietää?

Ei, eivät he tieneet.

— Siitä tuleekin mieleeni, opiskelkaa ruotsia, ruotsin kieli avaa teille koko Helsingin.

— Entä se merkitys?

— Tämä paikka oli vallankumouksen ja salajuonittelun pesä. Koko Ruotsinvallan ajan. Täältä käsin kaadettiin valtaistuimia ja nostettiin pystyyn uusia. Täällä piti istuntojaan suomalaisten upseereiden eräänlainen vapaamuurariseura, Walhalla. Se oli aina punomassa intrigejä ja salajuonia. Kehottaisin teitä opiskelemaan ruotsia. Koko Viaporin historia avautuu vaivan palkkioksi.

He kiittivät ja lähtivät.

Ei siinä juuri kummempia puheltu.

Tietysti painotin heille moneen kertaan, niin kuin teen kaikille tänne saapuville nuorille upseereille, että juuri ensimmäiset kuukaudet ovat ratkaisevia. Jos silloin totuttaa itsensä perinteelliseen upseerielämään, siitä ei myöhemminkään pääse irti. Ei ole muuta sisältöä elämälle kuin illalliset, skruuvi, lotto.

Pojat kävelivät takaisin asunnolle päin.

— Mennään nukkumaan. Väsyttää vieläkin ne Pietarin läksijäiset, Kohanski ehdotti.

— Hieno mies, Emeljanov sanoi.

— Hieno, mutta minä ihmettelin sen vaatetusta.

— Miksi. Tosihyvät saappaat ja sileä asetakki, ja kannukset kiilteli.

— Miksi se semmoisessa asussa oli maalauspuuhissa. Kannukset jalassa maalaamista.

— Jos se oli vasta aloittelemassa, Emeljanov puolusti.

— Maalarikapteeni, Kohanski sanoi. Siitä lähtien 6. patterin päällikkö Sergei Vlasov oli heidän puheissaan maalarikapteeni.

Kohanski aikoi oikaista nurmikon poikki kirkkokentälle.

— Kuule, ei mennä vielä, katsellaan vähän.

— Väsyttää. On meillä huomisenkin päivä. Minulla on tavarat järjestämättä.

— Onhan meillä huomisenkin päivä, Emeljanov toisti ja veti toveriaan päinvastaiseen suuntaan. He kävelivät alaspäin viettävää tietä, tulivat salmen rannalle ja menivät sillasta yli. Emeljanov katseli joka puolella nousevaa kivimuuria, ihasteli.

— Hyviä kohteita kapteeni Vlasoville. Valmiita akvarelleja.

— Jos laivatykit alkaisi ampua, täällä raplinki lentäisi.

— Ei kukaan viitsi ampua. Miksi ampuisi. Laivat pääsee Pietariin keskeltä Suomenlahtea. Jos sota syttyy, me vain

istutaan täällä tykkien vieressä ja vilkutetaan. Ei ole mitään sanomista.

— Ei tätä ole kuule taiteilijoiden maalausleiriksi rakennettu.

He kävelivät rantatietä. Jalkaväen majuri tuli vastaan naisen kanssa. Kai vaimo, sillä lapsia ja lastenhoitaja kävelivät perässä ja leikkivät hippaa. He väistyivät ja tervehtivät. Majuri vilkaisi heitä ja vastasi jotakin vaimolleen. Tämä nauroi. He tulivat kohdalle, nainen katsoi heitä silmät naurussa.

— Anteeksi, mikä on tämä kaunis rakennelma, Emeljanov sanoi.

— Hyve, ja tuo jonka ohi tulitte, bastioni Wrede, herrat ovat sotakoulusta, hyvää jatkoa, majuri tarttui vaimonsa käsivarteen ja ohitti heidät. Lapset ja lastenhoitaja juoksivat nurmikolla.

Linnake päättyi. Niemekkeen takaa avautui syvä lahdenpoukama saareen päin. He kiersivät lahdelman. Tie loppui graniittiportaisiin. Ne nousivat merestä ja johtivat portille. Sen molemmilla sivuilla oli kaksi marmorilaattaa.

— Sueaborg som rörer hafvet på den ena sidan och stranden på den andra gier den kloke herravaldet öfver både haf och land, Emeljanov tavasi. — Mitähän sekin tarkoittaa.

— Mennään takaisin. Täytyy ottaa selvää vähän päiväjärjestyksestä ja huushollinpidosta.

— Päivystäjä järjestää. Sitä vartenhan se on. — Från ödemarker äro desse vargskiarsholmar ombytte till ett Sueaborg. Eftervard ståhär på egen botn och lita icke på främmande hielp. Olisi kiva osata ruotsia.

Ylhäällä vallitukselle heihin selin seisoivat sotilas ja katsoi merelle.

— Hei, mitä tässä lukee, Emeljanov huusi että kaikui. Sotamies ei liikahtanutkaan.

Salmessa souti vene. Siviileitä.

Soutaja nosti aivot ja vene liukui tyynessä vedessä.

Perässä istui harmaapartainen ukko.

— Smolenskin ihmeitätekevän Jumalansynnyttäjän ikonin muistopäivästä tulee jo kuukausi täyteen, mutta nuoret herrat ne yhä vaan juhlii, ukko paheksui soutajalle, ääni kuului selvästi.

— Älä niin kovaa, vesi kantaa kuiskauksenkin, soutaja sanoi ja laski aivot veteen.

3

Kohanski oli järjestelemässä tavaroitaan, kun Emeljanov jo tuli. Pöydällä oli kartta Viaporin saariryhmästä, siinä päällä kumollaan tinasotamiesten tykkeitä ja jokin kaaviopiirros polygonista ja ampumasektoreista. Kohanski otti laukusta lisää tinasotamiesten tykkeitä pöydälle.

Emeljanov istui pöydän ääreen, työnsi papereita kyynärpäällä ja nojasi pöytään. Tykit menivät kasaan.

— Anteeksi, taisin sotkea sun merloonisi.

Kohanski naurahti.

— Täällä näyttää olevan paksut rintavarustukset, ei ole ongelmaa ampuma-aukkojen tiheydestä. Miten sinä luulet tämän huushollipuolen järjestyvän, se tässä on ongelma.

— Älä hoppuile, asuuhan täällä muitakin.

— Mutta semmoiset tärkeät asiat kuin pyykki ja aamutee ja iltapala.

— Pyykkäreitä sä varmasti löydät ja kai kerho on iltapalaa varten.

— Kerholla kaikki maksaa, ei kuule parane laskea kaikkea kerhon varaan, sitä on aina velassa sinne. Minulla on sitä paitsi suutariasia ihan aktuehlli, katso nyt, Kohanski oli polvillaan kaapin vieressä, otti sieltä saappaan ja nosti Emeljanovia kohti.

— Sä olet semmonen mies että sulla pitäisi olla vaimo, sä kannat muuten aina huolta pyykistä ja suutarista ja saippuasta. Kuule, mene naimisiin, voit rauhassa keskittyä tinasotamiehiisi ja ampumasektoreihisi.

— Sinullahan se morsian on. Minulla ei ole tietoaakaan.

— Kyllä täältä löytyy. Lähdetään.

— Mihin taas?

— Etsimään iltateetä. Upseerikerholle.

— Kai sitä täälläkin voi laittaa.

— Mies tietää, että joutuu asumaan tässä murjussa lopun ikäänsä, ja silti vaan aikoo aloittaa mätänemisensä jo ensimmäisenä iltana. Emeljanov nousi ja meni ovelle.

— En kai minä koko ikääni ole aliluutnantti. Kohanski nousi, napitti takkinsa ja seurasi.

Kerholla ei ollutkaan väkeä niin kuin Emeljanov oli toivonut. Neljä jalkaväen upseeria pelasi korttia keskihuoneessa vihreän pöydän ääressä. Heidän pelinsä kuului aulaan asti. Kaksi everstiluutnanttia oli lopettelemassa illallistaan ruokasalissa. Toinen oli vanha lihava mies.

— Ovi kiinni, hän huusi kiukkuisesti sotilaspalvelijalle. — Täällä ei saa edes rauhassa illastaa. Ei meidän nuoruudessa, kun minä olin luutnantti, nuoriso tuolla lailla käyttäytynyt. Ei saa ruokarauhaa.

Toinen tynnytteli.

— Kunhan perhe palaa lomalta ja istutte kotona illastamassa, kaikki on taas hyvin, teillä on ikävä vaimoanne.

He joivat teetä ja kuulivat joka sanan. He puhuivat toisilleen puoliääneen, etteivät häiritsisi vanhusten ruokailua. Ikävä paikka. Oven läpi kuuluva ääni vain täydensi kerhon tyhjyyttä. He olivat lähdössä, kun saliin tuli kalpea punapartainen majuri. Hän tervehti illastajia, nämä pyysivät häntä pöytään, mutta hän ei jäänyt vaan meni ovelle ja kurkisti keskihuoneeseen, paiskasi oven kiinni ja tuli poikien luokse. Asetakin rinnassa oli Pyhän Vladimirin kunniamerkki.

— Miksei nuoriso ole huviretkellä, hän sanoi ja vasta sitten huomasi, että he olivat tulokkaita. Hän esitteli itsensä, majuri Keller, toivotti tervetuloa ja pyysi istua